

**ผลกระทบจากการเปิดเผยข้อมูลสถานการณ์แพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019
ในรายงานของผู้สอบบัญชีด้วยหลักความระมัดระวังที่มีต่อการตอบสนองของตลาด**

**The Impact of Disclosing COVID-19 Pandemic Situation
in Auditor Reports with Auditor Conservatism on Market Reaction**

ขวัญฤทัย เต็มสวัสดิ์¹ อุษณีย์ รัตมิ่งษ์จันทร์^{1*} วีระพงษ์ กิตติวงศ์²

Kwanruethai Temsawat Ausanee Ratsamewongjan Weerapong Kitiwong

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้สอบบัญชีกับการเปิดเผยข้อมูลการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19 ในรายงานของผู้สอบบัญชีโดยใช้หลักความระมัดระวังและศึกษาความสัมพันธ์ของการเปิดเผยข้อมูลการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19 ในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชีที่มีผลต่อการตอบสนองของตลาดหลักทรัพย์ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากรายงานการเงินของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยทั้งกลุ่ม SET และ MAI ระหว่างปี 2561-2563 จำนวน 716 บริษัท ใช้การวิเคราะห์ด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุดแบบ 2 ขั้นตอน ผลการศึกษาพบว่า สำนักงานสอบบัญชี Big4 มีความสัมพันธ์ในทิศทางบวกกับการเปิดเผยข้อมูลสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัส COVID-19 ในเรื่องสำคัญในการสอบบัญชี และผู้สอบบัญชีเพศหญิงมีแนวโน้มการใช้ความระมัดระวังในการเปิดเผยข้อมูลสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัส COVID-19 ด้วยการเน้นข้อมูลในรายงานผู้สอบบัญชีเพิ่มขึ้น ในขณะที่การใช้ความระมัดระวังของผู้สอบบัญชีทั้งการเปิดเผยเรื่องสำคัญในการสอบบัญชีและการเน้นข้อมูลในรายงานผู้สอบบัญชี ไม่พบความสัมพันธ์กับการตอบสนองของตลาดทั้งด้านอัตราส่วนผลตอบแทนสะสมผิดปกติและปริมาณการซื้อขายผิดปกติ แสดงให้เห็นว่านักลงทุนต่างมีความตระหนักรู้ถึงสถานการณ์วิกฤติที่เกิดขึ้นและอาจมีการใช้แหล่งข้อมูลอื่น ๆ ประกอบกับข้อมูลที่เปิดเผยผ่านรายงานผู้สอบบัญชีในการประเมินและตัดสินใจเลือกลงทุน

คำสำคัญ: ความระมัดระวังของผู้สอบบัญชี การตอบสนองของตลาดหลักทรัพย์ การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19

Abstract

This study examines the relationship between auditor characteristics and the disclosure of COVID-19 pandemic in the auditor's report, along with auditor conservatism. It also investigates the correlation of disclosing the COVID-19 pandemic in the auditor's report that affects market reactions. Data were collected from 716 companies from the financial statements of listed companies on the Stock Exchange of Thailand and companies listed on the MAI from 2018 to 2020. The data were analyzed using two-stage least squares. The results indicate that Big4 firms are positively associated with COVID-19 situation, which is key audit matters (KAMs). There is an

¹ อาจารย์ คณะบริหารธุรกิจและนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

² อาจารย์ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

* Corresponding Author e-mail: ausanee.ra@up.ac.th

increasing tendency—of female auditors to disclose the COVID-19 situation with auditor conservatism, which is the emphasis of the matters section in an auditor's report. Auditor conservatism - both in terms of Key Audit Matters and emphasis on matters - is not correlated with market reaction in terms of cumulative abnormal return and abnormal trading volume. The results also indicate that investors have a high awareness of a crisis situation and may utilize alternative sources of information, along with the auditor's report, to evaluate and make their investment decision choices.

Keywords: Auditor conservatism, Market reaction, COVID-19 pandemic

บทนำ

การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 มีการแพร่ระบาดไปทั่วโลกอย่างรวดเร็ว ซึ่งรัฐบาลไทยได้มีการประกาศพระราชกำหนดฉุกเฉินในวันที่ 26 มีนาคม 2563 และกำหนดมาตรการเพื่อการลดการแพร่ระบาดภายในประเทศส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทยทำให้ GDP ปีพ.ศ. 2563 ปรับตัวลดลงร้อยละ 6.1 (NESDC, 2021) ซึ่งเป็นการขยายตัวที่ต่ำที่สุดในรอบ 22 ปี อันส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทยที่ชะลอตัวลงและเกิดการหดตัวของนักลงทุนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ในขณะเดียวกัน ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดที่มีการประกาศในแต่ละช่วงยังส่งผลให้นักลงทุนมีการตอบสนองต่อตลาดหลักทรัพย์ที่แตกต่างกัน (Chollada Chalomklang, 2022; Liu et al., 2020; Ramelli & Wagner, 2020; Sayed & Eledum, 2023; Pongphanich, et al., 2022) นักลงทุนจึงจำเป็นต้องใช้ความระมัดระวังและแสวงหาเครื่องมือที่ช่วยในการตัดสินใจ ซึ่งรายงานของผู้สอบบัญชีถือเป็นเครื่องมือหนึ่งในการส่งข่าวสารข้อมูลของกิจการที่น่าเชื่อถือไปยังนักวิเคราะห์และนักลงทุน (Srijunpetch, 2017; Tangruenrat, 2017) ที่สามารถส่งสัญญาณเตือนล่วงหน้าแก่นักลงทุน และมีแนวโน้มทำให้นักลงทุนเกิดการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจได้ (Czerney et al., 2019; Kitiwong & Sarapaivanich, 2020; Sirois et al., 2017; Reid et al., 2016) เนื่องด้วยการเปิดเผยข้อมูลในรายงานผู้สอบบัญชีสามารถสะท้อนข้อมูลกิจการผ่านรายงานการเงิน และเป็นเครื่องมือในการรายงานความเห็นของผู้สอบบัญชีที่มีต่อการเงิน ผู้สอบบัญชีจึงมีหน้าที่ในการแสดงความเห็นต่อข้อมูลในงบการเงินว่างบการเงินนั้นได้จัดทำขึ้นตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไป อันแสดงให้เห็นถึงฐานะทางการเงินและผลการดำเนินงานของกิจการอย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อสร้างความเชื่อมั่นต่อผู้ใช้ข้อมูลและนักลงทุนสามารถนำข้อมูลไปคาดการณ์ผลการดำเนินงานในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อลดความเสี่ยงในการลงทุน จากการศึกษาของ Hussainey (2009) พบว่า นักลงทุนคาดการณ์ผลกำไรในอนาคตได้ดีกว่า เมื่องบการเงินผ่านการตรวจสอบโดยสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่ เป็นการลดความเสี่ยงจากการใช้ข้อมูลในการลงทุน เพื่อสะท้อนความน่าเชื่อถือของข้อมูลและการกำกับติดตามการทำงานของผู้บริหารอีกทั้งให้ข้อมูลที่เป็ประโยชน์ต่อผู้ใช้ข้อมูล (Ahmed & Duellman, 2007; Watts, 2003) รวมถึง Srijunpetch (2017) พบว่า การนำเสนอเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการตอบสนองด้านปริมาณการซื้อขายหลักทรัพย์ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับ Limaporn et al. (2019) พบว่า จำนวนเรื่องสำคัญในการตรวจสอบที่มีการเปิดเผยข้อมูลในรายงานผู้สอบบัญชียังมีความสัมพันธ์กับราคาหลักทรัพย์ของบริษัทในกลุ่ม SET 100 ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ในขณะที่ Myers et al. (2018) พบว่า การเปิดเผยข้อมูลของบริษัทจดทะเบียนในสหรัฐอเมริกาผ่านหน้ารายงานผู้สอบบัญชีส่งผลกระทบต่ออัตราผลตอบแทนสะสมผิดปกติ นอกจากนี้ Czerney et al. (2019) ยังพบว่าการเปิดเผยข้อมูลของบริษัทที่จดทะเบียนในสหรัฐอเมริกาผ่านรายงานผู้สอบบัญชีในรูปแบบฟอร์ม 10-K ไม่ส่งผลกระทบต่ออัตราผลตอบแทนสะสมผิดปกติและปริมาณการซื้อขายผิดปกติของนักลงทุน แต่จะส่งผลกระทบต่อเนื่องในระยะยาว ทั้งนี้ การเปิดเผยข้อมูลในรายงานของผู้สอบบัญชียังขึ้นอยู่กับประเภทและความเสี่ยงของธุรกิจ ขนาดกิจการ อายุกิจการ จำนวนคณะกรรมการบริหาร (Chen et al., 2016; Geiger et al.,

2005; Khan & Watts, 2009; Lu & Sapra, 2009; Suttipun, 2022; Yamkamang et al., 2022) รวมถึงคุณลักษณะของผู้สอบบัญชี เช่น ประเภทสำนักงานสอบบัญชี เพศของผู้สอบบัญชี โดยผลการศึกษาของ Chung et al. (2021) และ Clarkson et al. (2003) พบว่า ผู้สอบบัญชี Big 4 มีความระมัดระวังในการเปิดเผยข้อมูลมากกว่าผู้สอบบัญชี non-Big 4 และยังพบว่าเพศของผู้สอบบัญชีมีผลต่อการเปิดเผยข้อมูลในหน้ารายงานผู้สอบบัญชีอีกด้วย (Niskanen et al., 2011; Bernardi & Arnold Sr, 1997; Francis et al., 2015; Chung & Monroe, 1998; Chung & Monroe, 2001; Chin and Chi, 2008) ซึ่งการตรวจสอบบัญชีและการเปิดเผยข้อมูลในรายงานของผู้สอบบัญชีอย่างระมัดระวังเป็นคุณลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของคุณภาพของการรายงานทางการเงิน เช่น การเพิ่มมูลค่าบริษัท การลดความเสี่ยงจากการล้มละลายของบริษัท (Wang, 2009; Hussainey, 2009; Xu & Lu, 2008; Ball & Shivakumar, 2005; Watts, 2003) เพื่อสะท้อนความน่าเชื่อถือของข้อมูลและการกำกับติดตามการทำงานของผู้บริหารรวมถึงให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้งบการเงิน (Ahmed & Duellman, 2007; Watts, 2003) หากการสอบบัญชีมีคุณภาพสูงย่อมส่งผลให้ความเชื่อมั่นของงบการเงินสูงขึ้นตามไปด้วย

ดังนั้นการเปิดเผยข้อมูลในรายงานของผู้สอบบัญชีจึงมีความสำคัญต่อการตอบสนองของราคาหลักทรัพย์ (Srijunpetch, 2017; Limaporn et al., 2019) ซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีตลาดมีประสิทธิภาพ (Efficient Markets Theory) ที่จะสะท้อนข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหลักทรัพย์นั้นอย่างรวดเร็วและทั่วถึง โดยแนวคิดนี้มีพื้นฐานบนความเชื่อที่ว่านักลงทุนจะซึมซับข่าวสารข้อมูลที่มีอยู่ทั้งหมด การเปลี่ยนแปลงของราคาหลักทรัพย์จะสะท้อนถึงข้อมูลข่าวสารที่เป็นที่รู้แล้ว โดยไม่เพียงแต่เป็นข้อมูลในอดีต แต่รวมถึงข้อมูลในปัจจุบัน จากประเด็นปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้สอบบัญชีกับการเปิดเผยข้อมูลการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในหน้ารายงานผู้สอบบัญชีโดยใช้หลักความระมัดระวังและความสัมพันธ์ของการเปิดเผยข้อมูลการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในรายงานของผู้สอบบัญชีที่มีผลต่อการตอบสนองของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้สอบบัญชีกับการเปิดเผยข้อมูลการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในรายงานของผู้สอบบัญชีโดยใช้หลักความระมัดระวัง
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการเปิดเผยข้อมูลการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในรายงานของผู้สอบบัญชีที่มีผลต่อการตอบสนองของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

ทบทวนวรรณกรรม

ความระมัดระวังทางการบัญชีและความระมัดระวังของผู้สอบบัญชี (Accounting Conservatism and Auditor Conservatism)

ความระมัดระวังทางการบัญชี (Accounting Conservatism) เป็นหลักการบัญชีที่ถือปฏิบัติกันโดยทั่วไป (Basu, 2005) และเป็นกลไกสำคัญในการกำกับดูแลกิจการ (Hamdan et al., 2013; Komutputipong, 2014; Watts, 2003) ในการรวบรวมข้อมูลเพื่อจัดทำรายงานทางการเงินภายใต้สภาวะการณที่แตกต่างกันอย่างมีประสิทธิภาพ อันแสดงถึงคุณภาพของข้อมูลทางบัญชี (Ball et al., 2000; Pope & Walker, 1999) นอกจากนี้ข้อมูลทางการบัญชีที่เผยแพร่ต่อผู้ใช้ข้อมูลควรมีความทันต่อเวลา (Timeliness) ดังนั้น ในการจัดทำงบการเงินจำเป็นต้องใช้ดุลยพินิจในการประมาณการภายใต้ความไม่แน่นอนเกี่ยวกับเหตุการณ์เชิงเศรษฐกิจด้วยความระมัดระวัง เพื่อให้รายงานทางการเงินมีความน่าเชื่อถือ และเป็นแนวปฏิบัติทางบัญชีที่ป้องกันการรับรู้รายการข่าวที่ส่งผลเชิงบวกต่อบริษัทที่ยังไม่ผ่านการพิสูจน์ได้อย่างน่าเชื่อถือในงบการเงิน และทำให้เชื่อมั่นได้ว่าผู้บริหารจะยึดมั่นในการรับรู้ข่าวที่ส่งผลเชิงลบอย่างทันท่วงทีจากการสะท้อนข้อมูลผ่านงบการเงิน (Basu, 1997; Watts, 2003) เช่น การประมาณการและแสดงมูลค่าสินทรัพย์และรายได้สูงเกินไป ส่งผลให้ต้องมีการปรับมูลค่า

สินทรัพย์และส่วนของเจ้าของลดลงในภายหลัง (Basu, 2005) การแสดงรายการหนี้สินและค่าใช้จ่ายต่ำเกินไป (Ahmed & Henry, 2012) เป็นต้น โดยหลักความระมัดระวังทางบัญชีแบ่งได้เป็น 2 ประเภทได้แก่ ความระมัดระวังทางการบัญชีแบบมีเงื่อนไข (Conditional Conservatism) และความระมัดระวังทางบัญชีแบบไม่มีเงื่อนไข (Unconditional Conservatism)

ความระมัดระวังทางการบัญชีแบบมีเงื่อนไขเกิดจากการรับรู้และแสดงรายการทางเศรษฐกิจในเชิงลบหรือข่าวร้ายเข้าไปในงบการเงินอย่างทันทีทันใด (Watts, 2003) เช่น รายการค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นหรือผลขาดทุนที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นการรายงานข้อมูลความเสี่ยงในสถานการณ์เกิดขึ้นที่อาจส่งผลกระทบต่อตัดสินใจของผู้ใช้รายงานการเงิน ในขณะที่บริษัทที่มีความโน้มเอียงในการรายงานมูลค่าสินทรัพย์หรือรายได้เพิ่มขึ้น อาจมาจากการพยายามจัดการกำไรของผู้บริหาร จัดเป็นความระมัดระวังทางการบัญชีแบบไม่มีเงื่อนไข ทั้งนี้ข้อมูลทางการเงินจะถูกนำไปใช้เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการกำหนดข้อสัญญาเพื่อสนับสนุนให้การทำสัญญาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงเป็นกลไกในการลดต้นทุนตัวแทนที่เกิดขึ้น (Ball & Shivakumar, 2005; Basu, 1997; Beaver & Ryan, 2005; Mora & Walker, 2015) ดังนั้น หากเลือกวิธีปฏิบัติทางบัญชีโดยใช้พฤติกรรมฉวยโอกาส เพื่อให้รายงานการเงินแสดงข้อมูลตามที่ต้องการผ่านทางรายการคงค้างที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจในการรับรู้รายการ พฤติกรรมนี้อาจนำไปสู่การแสดงผลทางการเงินที่บิดเบือนและไม่สะท้อนความจริง จึงเป็นเหตุให้ผู้สอบบัญชีต้องใช้ความระมัดระวังอย่างยิ่งในการตรวจสอบรายการต่างๆ ในรายงานทางการเงิน (Chung et al., 2003) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้ใช้รายงานการเงิน ว่าข้อมูลในรายงานดังกล่าวได้สะท้อนถึงสถานะของกิจการได้อย่างถูกต้องและโปร่งใส อันเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจภายใต้สภาวะการณ์ที่แตกต่างกัน จากการศึกษาของ Geiger et al. (2005) พบว่า ในช่วงระยะเวลาที่เกิดสถานการณ์วิกฤตการณ์ทางการเงิน ผู้สอบบัญชีจะใช้ความระมัดระวังของผู้สอบบัญชี (Auditor Conservatism) มากยิ่งขึ้น ผ่านการแสดงความเห็นในหน้ารายงานผู้สอบบัญชีเกี่ยวกับสถานการณ์และความเสี่ยงของกิจการ ที่อาจนำไปสู่การจัดการกำไรของฝ่ายบริหาร (Xu et al., 2013) สอดคล้องกับ Chen et al. (2016) พบว่า ผู้สอบบัญชีที่ให้บริการแก่ธนาคารในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการแสดงความเห็นเพิ่มขึ้นต่อรายงานการเงินเกี่ยวกับประเด็นการล้มละลายของกิจการในประเทศ ขณะที่เกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินระหว่างปีค.ศ. 2008-2009 และภายหลัง 2 ปีนับจากเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินได้ผ่านไป แสดงให้เห็นได้ว่าเมื่อกิจการมีความเสี่ยงเพิ่มขึ้น ผู้สอบบัญชีจะมีความระมัดระวังในการปฏิบัติงานมากขึ้นและมีการเปิดเผยข้อมูลในรายงานของผู้สอบบัญชีมากขึ้น เพื่อเป็นการเพิ่มคุณค่าแก่รายงานทางการเงินและเพิ่มคุณภาพงานสอบบัญชี (Kitiwong & Sarapaivanich, 2020; Czerney et al., 2019; Gimbar et al., 2016; Reid et al., 2016; Lu & Sapra, 2009) รวมทั้งเพื่อรักษาชื่อเสียงของบริษัทและป้องกันความเสี่ยงจากข้อพิพาทที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

การเปิดเผยเรื่องสำคัญในรายงานผู้สอบบัญชีและการเน้นข้อมูลในรายงานผู้สอบบัญชี (The disclosures of Key Audit Matters; KAMs and emphasis of matters section in an auditor's report)

รายงานของผู้สอบบัญชีเป็นเครื่องมือในการสื่อสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรของผู้สอบบัญชี เพื่อสื่อสารข้อสรุปจากการปฏิบัติงานไปยังผู้ใช้งบการเงินและผู้มีส่วนได้เสียว่างบการเงินที่จัดทำขึ้นตามมาตรฐานการบัญชีที่รับรองโดยทั่วไป และต้องปฏิบัติตามมาตรฐานการสอบบัญชีที่กำหนดไว้เกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลในเรื่องสำคัญ เช่น เรื่องการแสดงความเห็นและการรายงานต่องบการเงิน และเรื่องการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต ซึ่งกำหนดให้ผู้สอบบัญชีต้องเปิดเผยข้อมูลเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ เพื่อให้ผู้ใช้งบการเงินทราบถึงความเสี่ยงที่ผู้สอบบัญชีตรวจพบ ตามมาตรฐานการสอบบัญชีรหัส 701 ให้นิยาม “เรื่องสำคัญในการตรวจสอบ หมายถึง เรื่องต่าง ๆ ที่มีนัยสำคัญตามดุลยพินิจของผู้ประกอบวิชาชีพของผู้สอบบัญชีในการตรวจสอบงบการเงินของงวดปัจจุบัน โดยเรื่องสำคัญในการตรวจสอบเป็นเรื่องที่เลือกมาจากเรื่องที่สื่อสารกับผู้มีส่วนได้เสียในการกำกับดูแล” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อส่งเสริมคุณค่าของการสื่อสารในรายงานของผู้สอบบัญชี ช่วยให้ข้อมูลการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีมีความโปร่งใสมากขึ้น ช่วยให้ผู้ใช้งบการเงินเข้าใจกิจการ เข้าใจเรื่อง

สำคัญในการตรวจสอบและเข้าใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับดุลพินิจที่สำคัญของผู้บริหารได้ดียิ่งขึ้น เพื่อส่งเสริมการสื่อสารระหว่างผู้สอบบัญชีกับผู้มีหน้าที่ในการกำกับดูแล เพื่อช่วยให้ฝ่ายบริหารและผู้มีหน้าที่ในการกำกับดูแลเพิ่มความสนใจในการเปิดเผยข้อมูลในงบการเงินมากขึ้น ในการกำหนดเรื่องสำคัญในการตรวจสอบของผู้สอบบัญชี จะต้องพิจารณาเรื่องที่มีนัยสำคัญที่สุด ในการตรวจสอบงบการเงินงวดปัจจุบัน เรื่องสำคัญในการตรวจสอบเป็นการให้ข้อมูลความเสี่ยงที่มีนัยสำคัญที่สุดของแต่ละกิจการและแสดงถึงวิธีการตรวจสอบหรือการจัดการความเสี่ยงนั้นของผู้สอบบัญชี โดยการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีจะช่วยเพิ่มความโปร่งใสในการตรวจสอบของผู้สอบบัญชี ช่วยเพิ่มการปรึกษาหารือระหว่างผู้สอบบัญชีกับผู้มีหน้าที่กำกับดูแลกิจการ รวมทั้งเพิ่มความเชื่อมั่นในรายงานทางการเงินให้แก่ผู้ใช้งบการเงินมากขึ้น

จากการศึกษาของ Tangruenrat (2017) พบว่า KAMs ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย มีจำนวนเฉลี่ย 2.06 เรื่องต่อปี นอกจากนั้นยังพบว่าสำนักงานสอบบัญชี Big 4 มีการนำเสนอจำนวน KAMs มากกว่าสำนักงานสอบบัญชี Non-big 4 ทั้งนี้การเลือกวิธีปฏิบัติทางบัญชีที่เหมาะสมช่วยลดการจัดการกำไรผ่านรายการคงค้าง (Becker et al., 1998) โดยส่วนใหญ่ KAMs เกี่ยวกับการรับรู้รายได้ถูกเปิดเผยมากที่สุด (Kanok-on & Malee, 2021) สอดคล้องกับ Gold et al. (2020) พบว่า KAMs ช่วยลดการจัดการกำไรในรายงานทางการเงินได้เพราะผู้บริหารจะเลือกใช้หลักการทางบัญชีที่มีความเหมาะสมมากขึ้น อีกทั้ง Kitiwong and Sarapaivanich (2020) พบว่าการเปิดเผย KAMs ในประเทศไทยสามารถปรับปรุงคุณภาพการสอบบัญชีได้บางส่วน เพราะผู้สอบบัญชีได้ใช้ความระมัดระวังและความพยายามในการตรวจสอบมากขึ้นจากการเปิดเผย KAMs ทำให้คุณภาพการสอบบัญชีเพิ่มขึ้น (Boonlert-U-Thai, Srijunpetch, & Phakdee, 2019; Ekasingh & Kitiwong, 2019) และช่วยให้เกิดการปรับปรุงคุณภาพของข้อมูลในงบการเงินที่สามารถส่งสัญญาณเตือนแก่ผู้ใช้งบการเงินได้ (Czerney et al., 2019; Kitiwong & Sarapaivanich, 2020; Reid et al., 2016) ในขณะที่บางงานวิจัยก็ไม่พบความสัมพันธ์ดังกล่าว (Wei et al., 2017) นอกจากนี้การแสดงกระบวนการตรวจสอบผ่านรูปแบบการนำเสนอรายงานเรื่องสำคัญในการตรวจสอบทำให้ผู้ใช้งบการเงินมีความสนใจการเปิดเผยเรื่องสำคัญในการตรวจสอบมาก ส่งผลให้ความสนใจย่อหน้าอื่น ๆ ของรายงานผู้สอบบัญชีน้อยลง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Bedard et al. (2016) และ Sirois et al. (2017) ได้ศึกษามูลค่าข้อมูลของการเปิดเผยเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีพบว่า การเปิดเผยเรื่องสำคัญในการตรวจสอบมีผลต่อการขึ้นความสนใจโดยผู้ใช้อข้อมูลสามารถเข้าถึงการเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้องได้อย่างรวดเร็วและให้ความสำคัญการสื่อสารเรื่องสำคัญในการตรวจสอบมากขึ้น

การเปิดเผยข้อมูลทางการเงินของกิจการโดยการใช้หลักความระมัดระวังของผู้สอบบัญชีผ่านหน้ารายงานผู้สอบบัญชีนั้นอาจขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยที่แตกต่างกัน อาทิ ปัจจัยความเสี่ยงของธุรกิจแต่ละประเภท ประเภทผู้สอบบัญชี ค่าธรรมเนียมการสอบ ขนาดกิจการ อายุกิจการจำนวนคณะกรรมการบริหาร (Chen et al., 2016; Geiger et al., 2005; Khan & Watts, 2009; Lu & Sapra, 2009; Suttipun, 2022; Yamkamang et al., 2022) ผู้สอบบัญชีมักใช้ความระมัดระวังในธุรกิจที่มีความเสี่ยงสูงกว่าธุรกิจที่มีความเสี่ยงต่ำ (Lu & Sapra, 2009) เมื่อเกิดสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงสูงขึ้น ผู้สอบบัญชีมักจะใช้ความระมัดระวังมากขึ้น (Lennox & Kausar, 2017) โดยในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ 2019 ที่ส่งผลกระทบต่อบรรยากาศธุรกิจเป็นวงกว้าง ทำให้นักลงทุนเกิดความวิตกกังวลในการตัดสินใจลงทุน อันก่อให้เกิดการผันผวนของตลาดหุ้นอย่างสูง (Kanno, 2021; Panyagometh, 2020) นักลงทุนจำเป็นต้องใช้วิจารณญาณและใช้ข้อมูลอย่างมากในการประกอบการตัดสินใจภายใต้ความเสี่ยงสูงนี้ ดังนั้น การเปิดเผยข้อมูลที่สำคัญในรายงานผู้สอบบัญชีเกี่ยวกับการแพร่ระบาดของโรคที่เกิดขึ้นอาจมีส่วนช่วยในการวิเคราะห์โอกาสในการลงทุนได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จากการศึกษาของ Chung et al. (2021) เกี่ยวกับการแสดงความเห็นในหน้ารายงานผู้สอบบัญชีต่องบการเงินของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์สหรัฐอเมริกา ตั้งแต่ปี ค.ศ.2007-2017 จำนวน 3,235 บริษัทพบว่า เมื่อผลการดำเนินงานของบริษัทลดต่ำกว่าที่คาดหวังไว้ ผู้สอบบัญชี Big 4 จะมีความระมัดระวังในการเปิดเผยข้อมูลมากกว่าผู้สอบบัญชี non-Big 4 สอดคล้องกับ Clarkson et al. (2003) ศึกษาเปรียบเทียบความระมัดระวังของ

ผู้สอบบัญชีและการเปิดเผยข้อมูลตามความสมัครใจ ของบริษัทจดทะเบียนในประเทศออสเตรเลีย ในช่วงที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจปี ค.ศ. 2000 จำนวน 364 บริษัทพบว่า ในช่วงเหตุการณ์ดังกล่าว ผู้สอบบัญชี Big 6 มีความระมัดระวังในการเปิดเผยข้อมูลตามความสมัครใจของบริษัททุกค่ายอย่างเข้มงวดมากกว่า non-Big 6 เนื่องจากเป็น การรักษาชื่อเสียงของบริษัทและป้องกันความเสี่ยงจากการถูกฟ้องร้องที่อาจเกิดจากความล้มเหลวในการสอบบัญชี (Chung et al., 2003) ทั้งนี้ Niskanen et al. (2011) ยังพบว่า ผู้สอบบัญชีเพศหญิงมีความระมัดระวังและมีความอิสระในการเปิดเผยข้อมูลของกิจการที่เกิดการใช้ดุลยพินิจของผู้บริหารมากกว่าผู้สอบบัญชีเพศชาย จึงทำให้ผู้บริหารมีโอกาสตกแต่งงบการเงินน้อยกว่า (Bernardi & Arnold Sr, 1997) ผู้สอบบัญชีเพศหญิงจึงสร้างความน่าเชื่อถือต่องบการเงินมากกว่าผู้สอบบัญชีเพศชาย (Francis et al., 2015; Niskanen et al., 2011) อีกทั้งผู้สอบบัญชีเพศหญิงมีความสามารถในการปฏิบัติงานสอบบัญชีที่มีความซับซ้อนได้มีประสิทธิภาพมากกว่าผู้สอบบัญชีเพศชาย (Chung & Monroe, 1998; Chung & Monroe, 2001) สอดคล้องกับ Chin and Chi (2008) ที่ศึกษา การแสดงความเห็นของผู้สอบบัญชีต่องบการเงินบริษัทจดทะเบียนตลาดหลักทรัพย์ประเทศไต้หวันพบว่า ผู้สอบบัญชีเพศหญิงมีการแสดงความเห็นต่อความเป็นไปได้ในการดำเนินงานของกิจการมากกว่าผู้สอบบัญชีเพศชาย (Hardies et al., 2016; Karjalainen, 2013) ในทางตรงข้าม Hossain et al. (2018) ศึกษาความสัมพันธ์ของเพศผู้สอบบัญชีที่มีต่อการแสดงความเห็นต่อรายงานทางการเงินของบริษัทจดทะเบียนในออสเตรเลีย ระหว่างปี ค.ศ. 2003-2001 พบความแตกต่างในการแสดงความเห็นของผู้สอบบัญชีเพศชายและเพศหญิง โดยผู้สอบบัญชีเพศหญิงจะมีการแสดงความเห็นต่องบการเงินของกิจการที่ประสบปัญหาค่อนข้างน้อยกว่า ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อศักยภาพในการรับรู้ข้อมูลในงบการเงินได้ ซึ่งสอดคล้องกับ O'Donnell and Johnson (2001) ที่พบว่า ผู้สอบบัญชีเพศหญิงมีการใช้ดุลยพินิจเยี่ยงผู้ประกอบวิชาชีพน้อยกว่าผู้สอบบัญชีเพศชาย ดังนั้น เพื่อศึกษาว่าคุณลักษณะของผู้สอบบัญชีมีความสัมพันธ์ต่อการใช้ความระมัดระวังในการเปิดเผยข้อมูลการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในหน้ารายงานผู้สอบบัญชีเป็นอย่างไร จึงนำไปสู่การตั้งสมมติฐานที่ 1 และสมมติฐานที่ 2

H₁: สำนักงานสอบบัญชี Big4 มีความระมัดระวังในการเปิดเผยข้อมูลการแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโควิด-19 ในรายงานของผู้สอบบัญชีมากกว่าสำนักงานสอบบัญชี non-Big 4

H₂: ผู้สอบบัญชีเพศหญิงมีความระมัดระวังในการเปิดเผยข้อมูลการแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโควิด-19 ในรายงานของผู้สอบบัญชีมากกว่าผู้สอบบัญชีเพศชาย

ทฤษฎีประสิทธิภาพตลาดทุน (Efficient Market)

Fama (1991) กล่าวว่า ราคาหลักทรัพย์ในตลาดเป็นสิ่งที่สะท้อนข้อมูลข่าวสาร หากตลาดมีประสิทธิภาพ ราคาหลักทรัพย์จะสะท้อนถึงข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมดทันที ซึ่งสอดคล้องกับ Copeland et al. (2005) ที่กล่าวถึงตลาดที่มีประสิทธิภาพเป็นตลาดที่ราคาหลักทรัพย์ทั้งหลายสะท้อนข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหลักทรัพย์นั้นอย่างรวดเร็วและทั่วถึง แนวคิดนี้มีพื้นฐานความเชื่อว่านักลงทุนซึ่มีข้อมูลที่มีอยู่ทั้งหมดอยู่ในรูปของราคาหลักทรัพย์ที่ทำให้มีการตัดสินใจซื้อขาย ดังนั้น ราคาปัจจุบันของหลักทรัพย์จะสะท้อนถึงข้อมูลข่าวสารที่เป็นที่รู้แล้วทั้งหมด โดยไม่เพียงแต่เป็นข้อมูลในอดีต แต่รวมถึงข้อมูลในปัจจุบันและข่าวที่ประกาศไปแล้วแต่เหตุการณ์นั้นยังไม่เกิดขึ้นจริง นอกจากนั้น ข้อมูลข่าวสารที่เกิดจากการคาดการณ์เป็นข้อมูลที่สะท้อนอยู่ในราคาด้วยเช่นกัน โดยการจำแนกความมีประสิทธิภาพของตลาดตามแนวระดับข้อมูลข่าวสารที่สะท้อนอยู่ในราคาของหลักทรัพย์สามารถจำแนกออกได้ เป็น 3 ระดับ (Fama, 1991) คือ 1) ตลาดที่มีประสิทธิภาพในระดับต่ำ (Weak-form Efficient Market) หมายถึง ตลาดที่ราคาหลักทรัพย์ ปริมาณการซื้อขายหลักทรัพย์รวมถึงอัตราผลตอบแทนของหลักทรัพย์ได้สะท้อนข้อมูลข่าวสารในอดีต ดังนั้น ถ้านักลงทุนเชื่อว่าตลาดที่มีประสิทธิภาพระดับต่ำ การพยายามวิเคราะห์การลงทุนจากการใช้ข้อมูลตลาดมาเพื่อพยากรณ์ราคาของหลักทรัพย์ในอนาคตจึงไม่สามารถก่อให้เกิดกำไรที่เกินปกติ (Abnormal Return) ได้ 2) ตลาดที่มีประสิทธิภาพในระดับกลาง (Semi Strong-form Efficient Market) หมายถึง ตลาดที่ราคาหลักทรัพย์ในปัจจุบันได้สะท้อนถึงข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง โดยข้อมูลหมายถึงข้อมูลที่เกิดขึ้นแล้วในปัจจุบันและการคาดการณ์ที่อาจเกิดขึ้นด้วย ดังนั้น การวิเคราะห์การลงทุนจากการใช้ข้อมูล

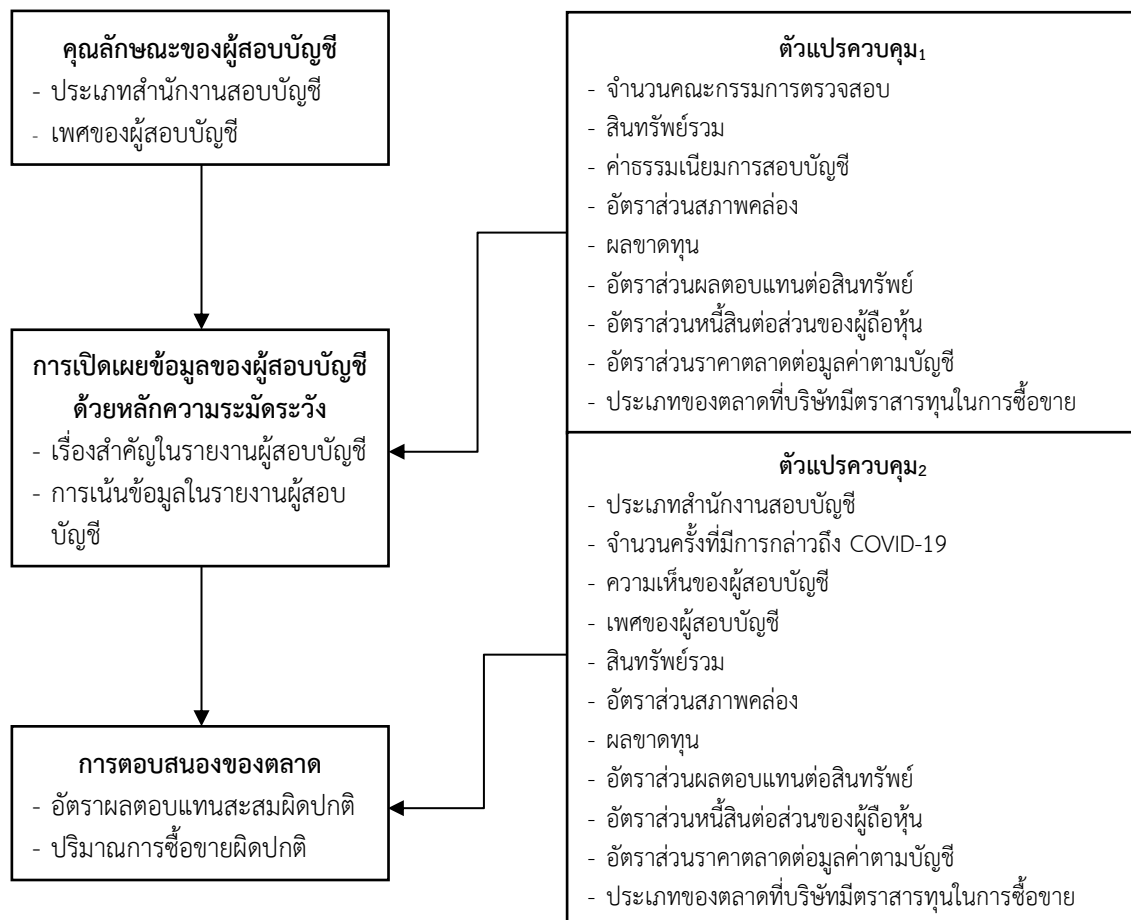
ตลาดเพื่อพยากรณ์ราคาหลักทรัพย์ในอนาคตจึงสามารถก่อให้เกิดกำไรที่เกินปกติได้ 3) ตลาดที่มีประสิทธิภาพในระดับสูง (Strong-form Efficient Market) หมายถึง ตลาดที่ราคาหลักทรัพย์ได้สะท้อนข้อมูลทุกประเภทไว้หมดแล้ว โดยข้อมูลดังกล่าวได้หมายรวมถึงข้อมูลภายใน (Insider Information) และข้อมูลที่เผยแพร่ต่อสาธารณะ หากตลาดมีประสิทธิภาพในระดับสูงแล้ว นักลงทุนทุกคนในตลาดจะไม่สามารถหากำไรส่วนเกินกว่าปกติได้เลย

ในขณะที่สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ 2019 ทำให้ธุรกิจเกิดการชะลอตัวจนกระทั่งหยุดชะงัก ซึ่งสร้างความเสียหายเป็นวงกว้างต่อต่อสังคมและเศรษฐกิจโลกอย่างมาก ส่งผลกระทบความเชื่อมั่นของนักลงทุนในการตัดสินใจจากการผันผวนของตลาดเงินและตลาดทุนอย่างรุนแรงจากสถานการณ์แพร่ระบาด (Kanno, 2021; Panyagometh, 2020) และข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดที่มีการประกาศในแต่ละช่วงยังส่งผลให้นักลงทุนมีการตอบสนองต่อตลาดหลักทรัพย์ที่แตกต่างกัน (Chollada Chalomklang, 2022; Liu et al., 2020; Ramelli & Wagner, 2020; Sayed & Eledum, 2023; Pongphanich, et al., 2022) ยิ่งไปกว่านั้นนักลงทุนยังใช้ความระมัดระวังในการตัดสินใจลงทุนมากขึ้น (Shear et al., 2020) โดยการศึกษาการตอบสนองต่อหลักทรัพย์ของนักลงทุนจากการประกาศข่าวสารการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ 2019 ก่อนหน้านั้นส่วนใหญ่ใช้วิธี Event study พบว่า เมื่อมีการประกาศข้อมูลข่าวสารการแพร่ระบาดของโรคจะส่งผลต่อการตัดสินใจของนักลงทุนทำให้ผลตอบแทนของราคาหลักทรัพย์มีผลเชิงลบอย่างมีนัยสำคัญทันที (AlAli, 2020; Khanthavit, 2020) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Panyagometh (2020) ที่พบว่า สถานการณ์การแพร่ระบาดส่งผลกระทบต่อเชิงลบโดยรวมต่อหลักทรัพย์ส่วนใหญ่ที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยทำให้ราคาหุ้นลดลง งานวิจัยอีกส่วนหนึ่งพบว่า การประกาศข่าวสารการแพร่ระบาดมีผลกระทบต่อผลตอบแทนของหลักทรัพย์เชิงลบในบางอุตสาหกรรม เช่น กลุ่มธุรกิจการเงิน การขนส่ง การบริการ ในขณะการประกาศข่าวสารนั้นที่มีผลกระทบต่อเชิงบวกต่อผลตอบแทนของหลักทรัพย์ในอุตสาหกรรมที่ต่างกันไปเช่น กลุ่มเทคโนโลยี โทรคมนาคม อาหารและเครื่องดื่ม กลุ่มสุขภาพ (Liu et al., 2020; Ramelli & Wagner, 2020; Sayed & Eledum, 2023; Pongphanich, et al., 2022) ซึ่งให้เห็นว่าท่ามกลางผลกระทบของสถานการณ์แพร่ระบาดนี้ นักลงทุนยังคงสามารถสร้างโอกาสในการลงทุนได้และเพื่อสร้างกลยุทธ์การลงทุนในการทำกำไรจากผลตอบแทนผิดปกติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นนักลงทุนจึงจำเป็นต้องใช้ความระมัดระวังและแสวงหาเครื่องมือที่ช่วยในการตัดสินใจ ซึ่งรายงานของผู้สอบบัญชีถือเป็นเครื่องมือหนึ่งในการส่งข่าวสารข้อมูลของกิจการที่น่าเชื่อถือไปยังนักวิเคราะห์และนักลงทุน (Srijunpetch, 2017; Tangruenrat, 2017) การแสดงความเห็นและการเปิดเผยข้อมูลในหน้ารายงานผู้สอบบัญชีสามารถส่งสัญญาณเตือนล่วงหน้าแก่นักลงทุน และมีแนวโน้มทำให้นักลงทุนเกิดการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจได้ (Czerney et al., 2019; Kitiwong & Sarapaivanich, 2020; Sirois et al., 2017; Reid et al., 2016) จากการศึกษาของ Hussainey (2009) พบว่า นักลงทุนคาดการณ์ผลกำไรในอนาคตได้ดีกว่าเมื่องบการเงินผ่านการตรวจสอบโดยสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่เป็นการลดความเสี่ยงจากการใช้ข้อมูลในการลงทุน เพื่อสะท้อนความน่าเชื่อถือของข้อมูลและการกำกับติดตามการทำงานของผู้บริหารรวมถึงให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้ข้อมูล (Ahmed & Duellman, 2007; Watts, 2003) จากการศึกษาก่อนหน้านี้ของ Myers et al. (2018) พบว่า การเปิดเผยข้อมูลผ่านหน้ารายงานผู้สอบบัญชีส่งผลเชิงลบกระทบต่ออัตราผลตอบแทนสะสมผิดปกติ ในขณะที่ Czerney et al. (2019) พบว่าการเปิดเผยข้อมูลของบริษัทที่จดทะเบียนในสหรัฐอเมริกาผ่านหน้ารายงานผู้สอบบัญชีในรูปแบบฟอร์ม 10-K ไม่ส่งผลทันทีต่ออัตราผลตอบแทนสะสมผิดปกติและปริมาณการซื้อขายผิดปกติของนักลงทุนแต่จะส่งผลต่อเนื่องในระยะยาว ทั้งนี้ Srijunpetch (2017) พบว่า การเปิดเผยเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการตอบสนองด้านปริมาณการซื้อขายหลักทรัพย์ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Yamkamang et al. (2022) ที่พบว่า การเปิดเผยข้อมูลเรื่องสำคัญในการตรวจสอบของผู้สอบบัญชีนั้นมีอิทธิพลต่ออัตราผลตอบแทนสะสมผิดปกติในช่วงระยะเวลาที่มีการประกาศรายงานผู้สอบบัญชี อีกทั้ง Limaporn et al. (2019) พบว่า จำนวนเรื่องสำคัญในการตรวจสอบที่มีการเปิดเผยข้อมูลนั้นมีความสัมพันธ์กับราคาหลักทรัพย์ของ

บริษัทในกลุ่ม SET 100 ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ดังนั้นเพื่อศึกษาว่าการเปิดเผยข้อมูลการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชีสามารถส่งผลกระทบต่ออันดับของหลักทรัพย์ของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยหรือไม่ จึงนำไปสู่การตั้งสมมติฐานที่ 3

H3 : การเปิดเผยข้อมูลการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชีมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการตอบสนองของตลาด

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดความระมัดระวังทางการบัญชีและความระมัดระวังของผู้สอบบัญชี การเปิดเผยข้อมูลในรายงานผู้สอบบัญชีเกี่ยวกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ที่อาจส่งผลกระทบต่อตลาดหลักทรัพย์ตามทฤษฎีประสิทธิภาพตลาดทุน (Fama, 1991) จึงสามารถพัฒนาสมมติฐานการวิจัยข้างต้น และสรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้มีประชากรคือ บริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยทั้งกลุ่ม SET และ MAI ที่มีรายงานทางการเงินระหว่างปี พ.ศ. 2561 ถึง พ.ศ. 2563 จำนวน 716 บริษัท (Set Smart, 2023) การศึกษาครั้งนี้จึงใช้รายงานทางการเงินจากบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยทั้งหมด 716 บริษัท และตัดข้อมูลบางบริษัทออก เนื่องจากมีข้อมูลไม่ครบทั้ง 3 ปีในช่วงระยะเวลาที่ทำการศึกษาจึงไม่สามารถนำมาใช้วิเคราะห์ได้ ทำให้เหลือชุดข้อมูลที่ใช้สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เพียง 449 บริษัท

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากงบการเงิน รายงานประจำปี และแบบ 56-1 ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่เผยแพร่ผ่านฐานข้อมูล ตลอดจนเว็บไซต์ของบริษัทเอง รวมถึงข้อมูลจากเว็บไซต์ www.setsmart.com การวิเคราะห์ครอบคลุมข้อมูลช่วงปี พ.ศ. 2561 - พ.ศ. 2563 ซึ่งเป็นช่วงระหว่างมีการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ใช้เครื่องมือการวิเคราะห์ข้อมูลสถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) โดยวิธีการวิเคราะห์กำลังสองน้อยที่สุดแบบ 2 ขั้นตอน (Two-Stage Least Square, 2 SLS) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องกันของตัวแปรที่อาจส่งผลกระทบต่อเปิดเผยข้อมูลการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชีและการตอบสนองของตลาดที่มีต่อการรับรู้ข่าวสารข้อมูลทางการบัญชีผ่านหน้ารายงานผู้สอบบัญชี อันอาจส่งผลกระทบต่อปริมาณซื้อขายหลักทรัพย์ (Garfinkel & Sokobin., 2006; Czerney et al., 2019; Srijunpetch., 2017; Burke et al., 2020) และอัตราผลตอบแทนสะสมผิดปกติจากหลักทรัพย์ (Garfinkel & Sokobin., 2006; Myers et al., 2018; Czerney et al., 2019; Lennox et al., 2023; Yamkamang et al., 2022) ซึ่งวิธีการวิเคราะห์กำลังสองน้อยที่สุดแบบ 2 ขั้นตอนเป็นวิธีที่ใช้แก้ปัญหา Endogeneity (Lee, Wang, & Pan, 2002) กรณีค่าความคลาดเคลื่อน (Error term) มีความสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระในสมการหรือการที่สมการขาดตัวแปรอิสระที่สำคัญ (Omitted variable) โดยมีลักษณะการเปิดเผยเกี่ยวกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 ในรายงานผู้สอบบัญชีว่าเป็นเรื่องสำคัญในการสอบบัญชีหรือในวรรคเน้นข้อมูลและเหตุการณ์เป็น Instrument Variable เนื่องจากอาจมีหลาย ๆ ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อตัดสินใจของผู้สอบบัญชีในการเลือกเปิดเผยเกี่ยวกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 ในรายงานผู้สอบบัญชี

นอกจากนี้ยังใช้วิธีการวิจัยแบบเหตุการณ์ศึกษา (Event Study) เพื่อวัดการตอบสนองของตลาดที่มีต่อการเปิดเผยเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชี จากอัตราผลตอบแทนสะสมผิดปกติในช่วงเหตุการณ์ซึ่งประกอบด้วย (1) การระบุเหตุการณ์และวันที่เกิดเหตุการณ์ได้กำหนดวันที่เกิดเหตุการณ์ (Event Date = 0) คือ วันที่มีการประกาศรายงานของผู้สอบบัญชีที่มีเรื่องสำคัญในการตรวจสอบต่อสาธารณชน และ (2) ช่วงเหตุการณ์ (Event Period) คือ ช่วงเวลาเกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นซึ่งคาดว่าจะเกิดอัตราผลตอบแทนที่ผิดปกติ เพื่อสะท้อนผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากวันที่เกิดเหตุการณ์ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ใช้ช่วงเหตุการณ์ 3 วัน (วันที่ $t_1 - t_{+1}$) คือช่วงเหตุการณ์เริ่มจาก 1 วันก่อนการประกาศรายงานผู้สอบบัญชีและหลังจากวันที่ประกาศอีก 1 วัน (Garfinkel & Sokobin., 2006; Myers et al., 2018; Czerney et al., 2019; Burke et al., 2020; Lennox et al., 2023; Yamkamang et al., 2022) โดยใช้สมการลำดับที่ 1 ในวิเคราะห์คุณลักษณะผู้สอบบัญชีกับการเปิดเผยข้อมูลการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในรายงานของผู้สอบบัญชี เพื่อทำการทดสอบสมมติฐานการวิจัย H_1 และ H_2 ในขณะเดียวกันมีการกำหนดตัวแปรควบคุม₁ ตามภาพกรอบแนวคิดการวิจัยข้างต้นเพื่อขจัดความคลาดเคลื่อนที่อาจส่งผลกระทบต่อเปิดเผยข้อมูลการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในรายงานผู้สอบบัญชีได้ จากนั้นจึงใช้สมการลำดับที่ 2 ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการเปิดเผยข้อมูลการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในรายงานของผู้สอบบัญชีที่มีผลต่อการตอบสนองของตลาดหลักทรัพย์ เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย H_3 และกำหนดให้มีตัวแปรควบคุม₂ ตามภาพกรอบแนวคิดการวิจัยเพื่อขจัดความคลาดเคลื่อนที่อาจส่งผลต่ออัตราผลตอบแทนสะสมผิดปกติและปริมาณการซื้อขายผิดปกติ โดยแสดงสมการในการทดสอบตามสมมติฐานข้างต้นตามลำดับดังนี้

สมการลำดับที่ 1

$$\begin{aligned}
 Kam &= \beta_1 big4 + \beta_2 audgen + \beta_3 numauc + \beta_4 lna + \beta_5 lnauditfe + \beta_6 currentratio + \\
 &\quad \beta_7 loss + \beta_8 roa + \beta_9 dtoe + \beta_{10} mb + \beta_{11} 2typmarket + \varepsilon_i \\
 Emphasisofm &= \beta_1 big4 + \beta_2 audgen + \beta_3 numauc + \beta_4 lna + \beta_5 lnauditfe + \\
 &\quad \beta_6 currentratio + \beta_7 loss + \beta_8 roa + \beta_9 dtoe + \beta_{10} mb + \beta_{11} 2typmarket \\
 &\quad + \varepsilon_i
 \end{aligned}$$

สมการลำดับที่ 2

$$\begin{aligned}
 car &= \beta_1 kam + \beta_2 emphasisofm + \beta_3 big4 + \beta_4 numadma + \beta_5 modiopinion + \beta_6 audgen + \\
 &\quad \beta_7 lna + \beta_8 lnauditfe + \beta_9 currentratio + \beta_{10} loss + \beta_{11} roa + \beta_{12} dtoe + \beta_{13} mb + \\
 &\quad \beta_{14} 2typmarket + \varepsilon_i \\
 lnabtrad &= \beta_1 kam + \beta_2 emphasisofm + \beta_3 big4 + \beta_4 numadma + \beta_5 modiopinion + \\
 &\quad \beta_6 audgen + \beta_7 lna + \beta_8 lnauditfe + \beta_9 currentratio + \beta_{10} loss + \beta_{11} roa + \\
 &\quad \beta_{12} dtoe + \beta_{13} mb + \beta_{14} 2typmarket + \varepsilon_i
 \end{aligned}$$

ตารางที่ 1 สัญลักษณ์ของตัวแปรและการวัดค่าของตัวแปร

สัญลักษณ์	ตัวแปร	การวัดค่าตัวแปร
kam	การเปิดเผยข้อมูลในเรื่องสำคัญในการสอบบัญชี	ตัวแปรหุ่น โดยมีค่าเท่ากับ 1 เมื่อผู้สอบบัญชีรับอนุญาตกล่าวถึงการแพร่ระบาดของ COVID-19 ในรายงานผู้สอบบัญชีเป็นเรื่องสำคัญในการสอบบัญชี และมีค่าเท่ากับ 0 เมื่อผู้สอบบัญชีรับอนุญาตไม่ได้กล่าวถึง
emphasisofm	การเน้นข้อมูลในรายงานของผู้สอบบัญชี	ตัวแปรหุ่น โดยมีค่าเท่ากับ 1 เมื่อผู้สอบบัญชีรับอนุญาตกล่าวถึงการแพร่ระบาดของ COVID-19 ในวรรณเน้นข้อมูลและเหตุการณ์ในรายงานผู้สอบบัญชี และมีค่าเท่ากับ 0 เมื่อผู้สอบบัญชีรับอนุญาตไม่ได้กล่าวถึง
car	อัตราผลตอบแทนสะสมผิดปกติ	มีหน่วยเป็นเท่า ในวันที่มีการเปิดเผยข้อมูลรายงานทางการเงินต่อสาธารณะก่อนและภายหลัง 1 วัน (t_{-1}, t_1)
lnabtrad	ปริมาณซื้อขายผิดปกติ	ปริมาณการซื้อขายที่ผิดปกติ ในวันที่มีการเปิดเผยข้อมูลรายงานทางการเงินต่อสาธารณะก่อนและภายหลัง 1 วัน (t_{-1}, t_1)

ตารางที่ 1 สัญลักษณ์ของตัวแปรและการวัดค่าของตัวแปร (ต่อ)

สัญลักษณ์	ตัวแปร	การวัดค่าตัวแปร
big4	ประเภทของสำนักงานสอบบัญชี	ตัวแปรหุ่น โดยมีค่าเป็น 1 = Big4 และ มีค่าเป็น 0 = Non-Big4
audgen	เพศของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต	เป็นตัวแปรหุ่น โดยมีค่าเป็น 1 เมื่อผู้สอบบัญชีเป็น เพศหญิง และ 0 เมื่อผู้สอบบัญชีเป็นเพศชาย
numauc	คณะกรรมการตรวจสอบ	จำนวนคณะกรรมการตรวจสอบ(คน)
lna	สินทรัพย์รวม	ลอการิทึมของจำนวนเงิน(พันบาท)
lnauditfe	ค่าธรรมเนียมในการสอบบัญชี	ลอการิทึมของค่าธรรมเนียมในการสอบบัญชี
currentratio	อัตราส่วนสภาพคล่อง	สินทรัพย์หมุนเวียน/หนี้สินหมุนเวียน(เท่า)
loss	ผลขาดทุนของบริษัท	ตัวแปรหุ่น โดยมีค่าเป็น 1 เมื่อบริษัทมีผลขาดทุน ในระหว่างช่วงที่ศึกษา และ 0 เมื่อบริษัทบริษัทมีผล กำไร
roa	อัตราส่วนผลตอบแทนต่อสินทรัพย์	กำไรสุทธิ/สินทรัพย์รวม(เท่า)
dtoe	อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น	หนี้สินรวม/ส่วนของผู้ถือหุ้น(เท่า)
mb	อัตราส่วนราคาตลาดต่อมูลค่าตามบัญชี	ราคาตลาดของหุ้นสามัญ/มูลค่าตามบัญชีต่อหุ้น (เท่า)
2typmarket	ประเภทของตลาดหลักทรัพย์ที่บริษัทมีตราสารทุนในการซื้อขาย	ตัวแปรหุ่น โดยมีค่าเป็น 1 เมื่อบริษัทมีตราสารทุน ซื้อขายในตลาด MAI และ 0 เมื่อบริษัทมีตราสาร ทุนซื้อขายในตลาดประเภทอื่น
numadma	ข้อความกล่าวถึง COVID-19 ในรายงานของผู้สอบบัญชี	จำนวนครั้งที่มีการกล่าวถึง COVID-19 ในหน้า รายงานผู้สอบบัญชี
modiopinion	ประเภทความเห็นในรายงานของผู้สอบบัญชี	ตัวแปรหุ่น โดยมีค่าเป็น 1 เมื่อผู้สอบบัญชีแสดง ความเห็นต้องการเงินเป็นแบบไม่มีเงื่อนไข และ 0 เมื่อผู้สอบบัญชีแสดงความเห็นแบบอื่นในรายงาน ของผู้สอบบัญชี
ε_i	ค่าสัมประสิทธิ์	

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้รายงานทางการเงินจากบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยทั้งหมด 716 บริษัท เมื่อตัดชุดข้อมูลของบริษัทที่มีข้อมูลไม่ครบในช่วงระยะเวลาที่ศึกษาออก ทำให้เหลือชุดข้อมูลครบถ้วนที่สามารถนำมาวิเคราะห์ได้เพียง 449 บริษัท จึงทำการวิเคราะห์ผลกระทบจากเปิดเผยข้อมูลสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ในรายงานผู้สอบบัญชีที่มีต่อการตอบสนองของตลาดโดยวิธีการวิเคราะห์กำลังสองน้อยที่สุดแบบ 2 ขั้นตอน (Two-Stage Least Square, 2 SLS) สามารถแสดงผลการศึกษาได้ดังนี้

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ผลกระทบจากการเปิดเผยข้อมูลสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19
 ในรายงานผู้สอบบัญชีต่ออัตราผลตอบแทนสะสมผิดปกติโดยวิธีวิเคราะห์กำลังสองน้อยที่สุดแบบ
 2 ขั้นตอน

Equation	obs	Parms	RMSE	R-sq	Chi-squared	P	
kam	449	11	0.214	0.095	46.840	0.000	***
emphasisofm	449	11	0.446	0.056	26.530	0.005	***
car	449	20	0.070	0.053	25.000	0.202	
				Coef.	Std. Err.	P>z	
kam							
big4				0.023	0.043	0.023	*
aud_gen				0.021	0.005	0.021	
numauc				0.026	0.043	0.026	
lna				0.009	0.003	0.009	
lnaudfe				0.017	0.044	0.017	***
currentratio				0.003	0.002	0.003	
loss				0.023	0.094	0.023	***
roa				0.002	0.000	0.002	
dtoe				0.006	0.003	0.006	
mb				0.001	0.000	0.001	
2typmarket				0.027	0.015	0.027	
_cons				0.109	-0.221	0.109	**
emphasisofm							
big4				-0.044	0.049	0.366	
audgen				0.084	0.043	0.052	*
numauc				0.084	0.055	0.128	
lna				-0.014	0.020	0.490	
lnaudfe				0.044	0.034	0.201	
currentratio				-0.001	0.006	0.868	
loss				0.154	0.049	0.002	***
roa				-0.002	0.005	0.681	
dtoe				-0.006	0.012	0.596	
mb				0.002	0.002	0.478	
2typmarket				-0.123	0.056	0.027	**
_cons				0.074	0.227	0.746	
car							
kam				0.015	0.016	0.345	
emphasisofm				0.001	0.008	0.883	
big4				-0.004	0.008	0.641	

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ผลกระทบจากการเปิดเผยข้อมูลสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ใน รายงานผู้สอบบัญชีต่ออัตราผลตอบแทนสะสมผิดปกติโดยวิธีวิเคราะห์กำลังสองน้อยที่สุดแบบ 2 ขั้นตอน (ต่อ)

Equation	obs	Parms	RMSE	R-sq	Chi-squared	P
				Coef.	Std. Err.	P>z
car						
numadma				0.003	0.004	0.437
modiopinion				-0.027	0.015	0.073 *
audgen				-0.001	0.007	0.830
lna				-0.002	0.003	0.392
currentratio				0.001	0.001	0.445
loss				-0.019	0.008	0.019 **
roa				0.000	0.001	0.512
dtoe				-0.001	0.002	0.467
mb				0.000	0.000	0.615
2typmarket				-0.019	0.010	0.044 **
_cons				0.045	0.026	0.083 *

หมายเหตุ *, **, *** คือ ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.10, 0.05 และ 0.01 ตามลำดับ

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า ประเภทของสำนักงานบัญชีมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับเรื่องสำคัญในการสอบบัญชี(KAM)อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือหากรายงานของผู้สอบบัญชีออกโดยผู้สอบบัญชีที่ปฏิบัติงานในสำนักงานสอบบัญชีประเภท Big 4 จะมีแนวโน้มในการเปิดเผยเรื่องสำคัญในการสอบบัญชีในรายงานผู้สอบบัญชีเกี่ยวกับสถานการณ์ COVID-19 มากขึ้นตามไปด้วย ในขณะที่เพศของผู้สอบบัญชีมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการเน้นข้อมูลในรายงานผู้สอบบัญชีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ หากผู้สอบบัญชีเป็นเพศหญิงจะมีแนวโน้มในการเน้นข้อมูลในรายงานผู้สอบบัญชีเกี่ยวกับสถานการณ์ COVID-19 มากขึ้น

นอกจากนี้ยังพบว่า ค่าธรรมเนียมในการสอบบัญชีและผลขาดทุนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับเรื่องสำคัญในการสอบบัญชี(KAM)อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยบริษัทที่มีค่าธรรมเนียมในการสอบบัญชีสูงขึ้นจะมีแนวโน้มในการเปิดเผยเรื่องสำคัญในการสอบบัญชีในรายงานผู้สอบบัญชีเกี่ยวกับสถานการณ์ COVID-19 มากขึ้น ทั้งนี้บริษัทที่มีผลขาดทุนสูงขึ้นจะมีแนวโน้มในการเปิดเผยเรื่องสำคัญในการสอบบัญชีในรายงานผู้สอบบัญชีเกี่ยวกับสถานการณ์ COVID-19 มากขึ้นตามไปด้วย และยังพบว่าผลขาดทุนและประเภทของตลาดที่บริษัทมีตราสารทุนในการซื้อขายมีความสัมพันธ์กับการเน้นข้อมูลในรายงานผู้สอบบัญชีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยผลขาดทุนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการเน้นข้อมูลในรายงานผู้สอบบัญชี กล่าวคือ บริษัทที่มีผลขาดทุนสูงขึ้นจะมีแนวโน้มในการเน้นข้อมูลในรายงานผู้สอบบัญชีเกี่ยวกับสถานการณ์ COVID-19 มากขึ้น ในขณะที่บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ประเภท SET จะมีแนวโน้มในการเน้นข้อมูลในรายงานผู้สอบบัญชีเกี่ยวกับสถานการณ์ COVID-19 มากขึ้น เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างอัตราผลตอบแทนสะสมผิดปกติกับเรื่องสำคัญในการสอบบัญชีและการเน้นข้อมูลในรายงานผู้สอบบัญชีเกี่ยวกับสถานการณ์ COVID-19 พบว่า ค่าความผันผวนของตัวแปรตอบสนองไม่สามารถอธิบายได้สำหรับข้อมูลที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ผลกระทบจากการเปิดเผยข้อมูลสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19
ในรายงานผู้สอบบัญชีต่อปริมาณการซื้อขายผิดปกติโดยวิธีวิเคราะห์กำลังสองน้อยที่สุดแบบ 2 ขั้นตอน

Equation	Obs	Parms	RMSE	R-sq	Chi-squared	P	
kam	289	11	0.212	0.141	47.830	0.000	***
emphasisofm	289	11	0.428	0.129	42.750	0.000	***
lnabtrad	289	20	2.335	0.292	121.340	0.000	***
				Coef.	Std.Err.	P>z	
kam							
big4				0.054	0.028	0.055	*
audgen				-0.011	0.026	0.674	
numauc				0.059	0.032	0.062	*
lna				0.003	0.013	0.825	
lnaudfe				0.040	0.021	0.053	*
currentratio				-0.002	0.005	0.722	
loss				0.102	0.029	0.001	***
roa				0.000	0.002	0.914	
dtoe				0.020	0.014	0.158	
mb				-0.001	0.001	0.495	
2typmarket				0.013	0.033	0.689	
_cons				-0.254	0.134	0.057	***
emphasisofm							
big4				0.003	0.056	0.964	
audgen				0.081	0.052	0.123	
numauc				0.147	0.064	0.022	**
lna				-0.019	0.025	0.453	
lnaudfe				0.044	0.042	0.296	
currentratio				-0.013	0.010	0.205	
loss				0.247	0.059	0.000	***
roa				-0.002	0.005	0.739	
dtoe				0.001	0.029	0.964	
mb				0.002	0.002	0.511	
2typmarket				-0.163	0.067	0.014	**
_cons				-0.095	0.270	0.726	
lnabtrad							
kam				1.049	0.662	0.113	
emphasisofm				0.392	0.327	0.231	
big4				-0.490	0.310	0.114	
modiopinion				1.611	0.559	0.004	***

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ผลกระทบจากการเปิดเผยข้อมูลสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19
ในรายงานผู้สอบบัญชีต่อปริมาณการซื้อขายผิดปกติโดยวิธีวิเคราะห์กำลังสองน้อยที่สุดแบบ 2 ขั้นตอน
(ต่อ)

Equation	Obs	Parms	RMSE	R-sq	Chi-squared	P
numadma			0.051	0.164	0.754	
audgen			-0.252	0.288	0.383	
lna			0.361	0.118	0.002	***
currentratio			-0.175	0.056	0.002	***
loss			-1.003	0.346	0.004	***
roa			-0.012	0.025	0.640	
dtoe			-0.017	0.160	0.917	
mb			0.001	0.013	0.931	
2.typpmarket			0.971	0.403	0.016	
_cons			4.148	1.110	0.000	***

หมายเหตุ *, **, *** คือ ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.10, 0.05 และ 0.01 ตามลำดับ

สำหรับการวิเคราะห์ผลกระทบจากการเปิดเผยข้อมูลสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 โดยใช้หลักความระมัดระวังในรายงานผู้สอบบัญชีต่อการตอบสนองของตลาดด้านปริมาณการซื้อขายผิดปกติ จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่า ประเภทของสำนักงานบัญชีมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับเรื่องสำคัญในการสอบบัญชี (KAM) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือหากรายงานของผู้สอบบัญชีออกโดยผู้สอบบัญชีที่ปฏิบัติงานในสำนักงานสอบบัญชีประเภท Big 4 จะมีแนวโน้มในการเปิดเผยเรื่องสำคัญในการสอบบัญชีในรายงานผู้สอบบัญชีเกี่ยวกับสถานการณ์ COVID-19 มากขึ้น

ทั้งนี้ จำนวนคณะกรรมการตรวจสอบ ค่าธรรมเนียมในการสอบบัญชีและผลขาดทุนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับเรื่องสำคัญในการสอบบัญชี (KAM) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงถึงบริษัทที่มีจำนวนคณะกรรมการตรวจสอบมากขึ้นและบริษัทที่มีค่าธรรมเนียมในการสอบบัญชีสูงขึ้นจะมีแนวโน้มในการเปิดเผยเรื่องสำคัญในการสอบบัญชีในรายงานผู้สอบบัญชีเกี่ยวกับสถานการณ์ COVID-19 มากขึ้น ขณะที่บริษัทที่มีผลขาดทุนสูงขึ้นจะมีแนวโน้มในการเปิดเผยเรื่องสำคัญในการสอบบัญชีในรายงานผู้สอบบัญชีเกี่ยวกับสถานการณ์ COVID-19 มากขึ้น นอกจากนี้ จำนวนคณะกรรมการตรวจสอบ ผลขาดทุนและประเภทของตลาดที่บริษัทมีตราสารทุนในการซื้อขายหลักทรัพย์นั้นมีความสัมพันธ์กับการเน้นข้อมูลในรายงานผู้สอบบัญชีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยพบว่า บริษัทที่มีจำนวนคณะกรรมการตรวจสอบมากขึ้นและบริษัทที่มีผลขาดทุนสูงขึ้นจะมีแนวโน้มในการเน้นข้อมูลในรายงานผู้สอบบัญชีเกี่ยวกับสถานการณ์ COVID-19 มากขึ้น อีกทั้งหากบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ประเภท SET จะมีแนวโน้มในการเน้นข้อมูลในรายงานผู้สอบบัญชีเกี่ยวกับสถานการณ์ COVID-19 มากขึ้นเช่นกัน

ในด้านการแสดงความเห็นของผู้สอบบัญชี สินทรัพย์รวม อัตราส่วนสภาพคล่อง ผลขาดทุน พบว่ามีความสัมพันธ์กับปริมาณการซื้อขายผิดปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยกิจการที่มีการแสดงความเห็นของผู้สอบบัญชีแบบไม่มีเงื่อนไขจะมีแนวโน้มที่จะมีปริมาณการซื้อขายผิดปกติสูงขึ้นและกิจการที่มีสินทรัพย์รวมสูงขึ้นจะมีแนวโน้มที่จะมีปริมาณการซื้อขายผิดปกติสูงขึ้น ในขณะที่กิจการที่มีอัตราส่วนสภาพคล่องและผลขาดทุนสูงขึ้นจะมีแนวโน้มที่จะมีปริมาณการซื้อขายผิดปกติลดลง

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ต่อความระมัดระวังของผู้สอบบัญชี พบว่า ตัวแปรอิสระเพศของผู้สอบบัญชี มีความสัมพันธ์กับความระมัดระวังของผู้สอบบัญชีด้านการเน้นข้อมูลในรายงานผู้สอบบัญชี ตัวแปรควบคุมประกอบด้วย จำนวนคณะกรรมการตรวจสอบ ผลขาดทุนและประเภทของตลาดที่บริษัทมีตราสารทุนในการซื้อขาย มีความสัมพันธ์กับความระมัดระวังของผู้สอบบัญชีด้านการเน้นข้อมูลในรายงานของผู้สอบบัญชี ในขณะที่ตัวแปรอิสระประเภทของสำนักงานสอบบัญชีมีความสัมพันธ์กับความระมัดระวังของผู้สอบบัญชีในการเปิดเผยเรื่องสำคัญในการสอบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ตัวแปรควบคุมประกอบด้วยจำนวนของคณะกรรมการตรวจสอบ ค่าธรรมเนียมในการสอบบัญชีและผลขาดทุนมีความสัมพันธ์กับความระมัดระวังของผู้สอบบัญชีในการเปิดเผยเรื่องสำคัญในการสอบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สามารถสรุปได้ว่าประเภทของสำนักงานสอบบัญชีและเพศของผู้สอบบัญชีมีความสัมพันธ์ต่อความระมัดระวังในการสอบบัญชีในช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 กล่าวคือ สำนักงานสอบบัญชี Big 4 มีแนวโน้มในการเปิดเผยเรื่องสำคัญในการสอบบัญชีในรายงานผู้สอบบัญชีเกี่ยวกับสถานการณ์ COVID-19 มากขึ้น สอดคล้องกับ Suttipun (2022); Chung et al. (2021); Lennox and Kausar (2017); Gimbar et al. (2016) และ Lu and Sapra (2009) ซึ่งพบว่าผู้สอบบัญชีมักจะใช้ความระมัดระวังเพิ่มขึ้นเมื่อเกิดสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงสูงขึ้นเพื่อเพิ่มคุณค่าแก่รายงานทางการเงินและเพิ่มคุณภาพงานสอบบัญชี (Czerney et al., 2019; Kitiwong & Sarapaivanich, 2020; Reid et al., 2016) นอกจากนี้เพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้ใช้รายงานการเงิน ว่าข้อมูลในรายงานดังกล่าวได้สะท้อนถึงสภาพของกิจการได้อย่างถูกต้องและโปร่งใส อันเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจภายใต้สภาวะการณ์ต่างๆ ที่สะท้อนข้อมูลไปยังนักวิเคราะห์และนักลงทุน (Srijunpetch, 2017; Tangruenrat, 2017) การแสดงความเห็นและการเปิดเผยข้อมูลในหน้ารายงานผู้สอบบัญชีสามารถส่งสัญญาณเตือนล่วงหน้าแก่นักลงทุน (Czerney et al., 2019; Kitiwong & Sarapaivanich, 2020; Reid et al., 2016) มีแนวโน้มทำให้นักลงทุนเกิดการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจได้ (Sirois et al., 2017) และยังพบว่าผู้สอบบัญชีเพศหญิงมีความระมัดระวังมากกว่าเพศชาย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Niskanen et al. (2011); Hardies et al. (2016); Karjalainen (2013) และ Chin and Chi (2008) ที่พบว่าผู้สอบบัญชีเพศหญิงมีการแสดงความเห็นต่อความเป็นไปได้ในการดำเนินงานของกิจการมากกว่าเพศชาย นอกจากนี้ยังพบอีกว่า ผู้สอบบัญชีเพศหญิงมีความอิสระในการเปิดเผยข้อมูลของกิจการที่เกิดการใช้ดุลยพินิจของผู้บริหารมากกว่าผู้สอบบัญชีเพศชาย จึงทำให้ผู้บริหารมีโอกาสตกแต่งงบการเงินน้อยกว่า (Bernardi & Arnold Sr, 1997) และสร้างความน่าเชื่อถือมากกว่าเพศชาย (Francis et al., 2015; Niskanen et al., 2011) อีกทั้งเพศหญิงมีความสามารถในการปฏิบัติงานสอบบัญชีที่มีความซับซ้อนได้มีประสิทธิภาพมากกว่าชาย (Chung & Monroe, 1998; Chung & Monroe, 2001) ดังนั้น จึงยอมรับสมมติฐาน H₁: สำนักงานสอบบัญชี Big 4 มีความระมัดระวังในการเปิดเผยข้อมูลการแพร่ระบาดเชื้อไวรัส COVID-19 มากกว่าสำนักงานสอบบัญชี non-Big 4 และยอมรับสมมติฐาน H₂: ผู้สอบบัญชีเพศหญิงมีความระมัดระวังในการเปิดเผยข้อมูลการแพร่ระบาดเชื้อไวรัส COVID-19 มากกว่าผู้สอบบัญชีเพศชาย

ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของการเปิดเผยข้อมูลในหน้ารายงานผู้สอบบัญชีเกี่ยวกับผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ต่อการตอบสนองของตลาด พบว่า การแสดงความเห็นของผู้สอบบัญชี ผลขาดทุนและประเภทของตลาดที่บริษัทมีตราสารทุนในการซื้อขาย มีความสัมพันธ์กับการตอบสนองของตลาดด้านอัตราส่วนผลตอบแทนสะสมผิดปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อีกทั้งความเห็นของผู้สอบบัญชี สินทรัพย์รวม อัตราส่วนสภาพคล่องและผลขาดทุนมีความสัมพันธ์กับการตอบสนองของตลาดด้านปริมาณการซื้อขายผิดปกติมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการศึกษครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าการใช้ความระมัดระวังของผู้สอบบัญชีทั้งการเปิดเผยเรื่องสำคัญในการตรวจสอบและการเน้นข้อมูลในรายงานผู้สอบบัญชีไม่พบความสัมพันธ์กับ

การตอบสนองของตลาดทั้งด้านอัตราส่วนผลตอบแทนสะสมผิดปกติและปริมาณการซื้อขายผิดปกติอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น จึงปฏิเสธสมมติฐาน H₃ : การเปิดเผยข้อมูลการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชีมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการตอบสนองของตลาด แสดงให้เห็นว่าการเปิดเผยข้อมูลการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชีไม่ส่งผลกระทบต่อตอบสนองของตลาด ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากนักลงทุนมีความตระหนักรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนมีการเปิดเผยข้อมูลผ่านรายงานผู้สอบบัญชีอยู่แล้ว จึงทำให้มีความระมัดระวังมากขึ้นและเลื่อนการตัดสินใจลงทุนออกไปเพื่อรอจังหวะเวลาและโอกาสในการลงทุนที่เหมาะสม ซึ่งแตกต่างจากผลการศึกษาของ ALAli (2020) และ Khanthavit (2020) ที่พบว่าเมื่อมีการประกาศข้อมูลข่าวสารการแพร่ระบาดของโควิด-19 จะส่งผลต่อการตัดสินใจของนักลงทุนทำให้ผลตอบแทนของราคาหลักทรัพย์มีผลเชิงลบอย่างมีนัยสำคัญทันที งานวิจัยอีกส่วนหนึ่งพบว่า การประกาศข่าวการแพร่ระบาดมีผลกระทบต่อผลตอบแทนของหลักทรัพย์เชิงลบในบางอุตสาหกรรม เช่น กลุ่มธุรกิจการเงิน การขนส่ง การบริการ ในขณะที่การประกาศข่าวสารนั้นมีผลกระทบเชิงบวกต่อผลตอบแทนของหลักทรัพย์ในบางกลุ่มอุตสาหกรรม (Liu et al., 2020; Ramelli & Wagner, 2020; Sayed & Eledum, 2023; Pongphanich, et al., 2022) เช่น กลุ่มเทคโนโลยี โทรคมนาคม อาหารและเครื่องดื่ม กลุ่มสุขภาพ สอดคล้องกับ Srijunpetch (2017) พบว่า การนำเสนอเรื่องสำคัญในการตรวจสอบในรายงานของผู้สอบบัญชีมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญกับการตอบสนองด้านปริมาณการซื้อขายหลักทรัพย์ แต่ไม่มีความสัมพันธ์ต่อการตอบสนองด้านราคาหลักทรัพย์ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย จะเห็นได้ว่าการประกาศข่าวสารต่าง ๆ นั้นส่งผลกระทบต่อตลาดหลักทรัพย์ที่ต่างกันออกไป จากผลการศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่าท่ามกลางสถานการณ์แพร่ระบาดเชื้อไวรัส COVID-19 การเปิดเผยเรื่องสำคัญในการตรวจสอบตามหลักความระมัดระวังของผู้สอบบัญชีนั้นไม่ได้ส่งผลต่ออัตราผลตอบแทนสะสมผิดปกติและปริมาณการซื้อขายผิดปกติของหลักทรัพย์แต่อย่างใด อาจเนื่องมาจากผู้สอบบัญชีมีความระมัดระวังเป็นอย่างมากในการสื่อสารข้อมูลที่สะท้อนสถานการณ์ต่าง ๆ ของกิจการเพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้ข้อมูลอย่างสูงสุด (Ahmed & Duellman, 2007; Watts, 2003) ในขณะเดียวกัน นักลงทุนต่างมีความตระหนักรู้ถึงสถานการณ์ดังกล่าวและมีความระมัดระวังมากยิ่งขึ้น อีกทั้งนักลงทุนอาจวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ข้อมูลตัวเลขทางการเงินที่เผยแพร่ในงบการเงินมากกว่าเนื้อหาการเปิดเผยเรื่องสำคัญในการตรวจสอบ นอกจากนี้ยังสามารถเข้าถึงข้อมูลของกิจการจากแหล่งข้อมูลอื่น ได้และยังคงสามารถสร้างกลยุทธ์การลงทุนโดยเลือกลงทุนในอุตสาหกรรมที่แตกต่างกันออกไป เพื่อสร้างโอกาสในการลงทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ นักลงทุนจำเป็นต้องใช้ความระมัดระวังและแสวงหาเครื่องมือที่ช่วยในการตัดสินใจเพิ่มขึ้นภายใต้สภาวะความผันผวนดังกล่าว

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

เมื่อมีสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกอย่างรวดเร็วในปัจจุบันที่อาจก่อให้เกิดความเสี่ยงในการลงทุน ผู้บริหารควรมีการเปิดเผยข้อมูลความเสี่ยงที่อาจเกิดจากสถานการณ์ต่าง ๆ ไว้ในรายงานทางการเงินอย่างชัดเจน เพื่อลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น นักลงทุนควรมีการศึกษาและวิเคราะห์โอกาสและความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเลือกลงทุนในสถานการณ์วิกฤติที่เกิดขึ้นอย่างระมัดระวัง ในขณะเดียวกัน เพื่อช่วยเพิ่มคุณค่าของรายงานผู้สอบบัญชีให้สามารถสะท้อนข้อมูลอย่างถูกต้อง ครบถ้วนและเป็นเครื่องมือส่งสัญญาณไปยังนักลงทุนได้อย่างทันทั่วทั้งในการตัดสินใจลงทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำกับดูแลบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย อาทิ คณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์ จำเป็นต้องมีการกำหนดแนวทางในการพัฒนารูปแบบหรือวิธีการเปิดเผยข้อมูลที่สำคัญของบริษัทจดทะเบียนให้เหมาะสมกับสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปเพื่อประโยชน์แก่ผู้ใช้งบการเงินในทุกมิติ

ทั้งนี้ผลการศึกษาในครั้งนี้สามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับกิจการในการพิจารณาเลือกใช้บริการงานสอบบัญชีได้ เนื่องจากจากคุณลักษณะผู้สอบบัญชีจะส่งผลกระทบต่อเปิดเผยข้อมูลในรายงานผู้สอบบัญชีด้วยหลักความระมัดระวังที่ต่างกันและนักลงทุนสามารถนำข้อมูลจากการเปิดเผยในรายงานผู้สอบบัญชีในช่วงที่มีการประกาศเผยแพร่ไปใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจประกอบกับข้อมูลอื่นๆในการเลือกลงทุนต่อไป

ในการศึกษาครั้งต่อไป อาจมีการเปรียบเทียบข้อมูลรายประเทศหรือรายภูมิภาค เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการเปิดเผยข้อมูลของผู้สอบบัญชีแก่นักลงทุนให้มีประสิทธิภาพในการสะท้อนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจของนักลงทุนมากขึ้น รวมถึงวิเคราะห์ปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อตลาดหลักทรัพย์ตามสถานการณ์ที่ต่างกันอย่างออกไป

กิตติกรรมประกาศ

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีโดยได้รับการจัดสรรทุนสนับสนุนการทำวิจัยจากคณะบริหารธุรกิจและนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจนักลงทุน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนารูปแบบการให้ข้อมูลแก่นักลงทุนเพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นในการลงทุนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยต่อไป

References

- Ahmed, A.S., & Duellman, S. (2007). Accounting conservatism and board of director characteristics: An empirical analysis. *Journal of Accounting and Economics*, 43(2-3), 411-437.
- Ahmed, K., & Henry, D. (2012). Accounting conservatism and voluntary corporate governance mechanisms by Australian firms. *Accounting & Finance*, 52(3), 631-662.
- AlAli, M.S. (2020). The effect of who COVID-19 announcement on Asian Stock Markets returns: An event study analysis. *Journal of Economics and Business*, 3(3), 1050-1054.
- Ball, R., Kothari, S., & Robin, A. (2000). The effect of international institutional factors on properties of accounting earnings. *Journal of Accounting and Economics*, 29(1), 1-51.
- Ball, R., & Shivakumar, L. (2005). Earnings quality in UK private firms: Comparative loss recognition timeliness. *Journal of Accounting and Economics*, 39(1), 83-128.
- Basu, S. (1997). The conservatism principle and the asymmetric timeliness of earnings¹. *Journal of Accounting and Economics*, 24(1), 3-37.
- Basu, S. (2005). Discussion of conditional and unconditional conservatism: Concepts and modeling. *Review of Accounting Studies*, 10(2-3), 311-321.
- Beaver, W.H., & Ryan, S.G. (2005). Conditional and unconditional conservatism: Concepts and modeling. *Review of Accounting Studies*, 10(2), 269-309.
- Bedard, J., Coram, P., Espahbodi, R., & Mock, T.J. (2016). Does recent academic research support changes to audit reporting standards? *Accounting Horizons*, 30(2), 255-275.
- Bernardi, R.A., & Arnold Sr, D.F. (1997). An examination of moral development within public accounting by gender, staff level, and firm. *Contemporary Accounting Research*, 14(4), 653-668.

- Boonlert-U-Thai, K., Srijunpetch, S., & Phakdee, A. (2019). Key Audit Matters: What they tell. *Journal of Accounting Profession*, 15(45), 5-25.
- Burke, R.M. et al. (2020). Active monitoring of persons exposed to patients with confirmed COVID-19 United States, January–February 2020. *Morbidity and Mortality Weekly Report*, 69(9), 245.
- Chen, F., Lam, K., Smieliauskas, W., & Ye, M. (2016). Auditor conservatism and banks' measurement uncertainty during the financial crisis. *International Journal of Auditing*, 20(1), 52-65.
- Chollada C. (2022). Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) and firm performance of Thai listed company. *Journal of Humanities and Social Sciences Thonburi University*, 16(2), 125-134. (In Thai)
- Chung, H.S., Krishnan, S., Lauck, J., & Wynn, J. (2021). Market reactions to the internal control reporting presentation format: combined vs separate audit reports. *Managerial Auditing Journal*, 36(7), 979-998.
- Chung, J., & Monroe, G. (1998). Gender differences in information processing: An empirical test of the hypothesis confirming strategy in an audit context. *Accounting & Finance*, 38(2), 265-279.
- Chung, J., & Monroe, G. S. (2001). A research note on the effects of gender and task complexity on an audit judgment. *Behavioral Research in Accounting*, 13(1), 111-125.
- Chung, R., Firth, M., & Kim, J.-B. (2003). Auditor conservatism and reported earnings. *Accounting and Business Research*, 33(1), 19-32.
- Clarkson, P.M., Ferguson, C., & Hall, J. (2003). Auditor conservatism and voluntary disclosure: Evidence from the year 2000 systems issue. *Accounting & Finance*, 43(1), 21-40.
- Copeland, T.E., Weston, J.F., & Shastri, K. (2005). *Financial theory and corporate policy*. Boston: Pearson Addison Wesley.
- Czerney, K., Schmidt, J.J., & Thompson, A.M. (2019). Do investors respond to explanatory language included in unqualified audit reports? *Contemporary Accounting Research*, 36(1), 198-229.
- Ekasingh, E., & Kitiwong, W. (2019). Key audit matters: A warning sign of subsequent restatements. *Journal of Accounting Profession*, 15(48), 52-72. (In Thai)
- Fama, E.F. (1991). Efficient capital markets. *The Journal of Finance*, 46(5), 1575-1617.
- Francis, B., Hasan, I., Park, J.C., & Wu, Q. (2015). Gender differences in financial reporting decision making: Evidence from accounting conservatism. *Contemporary Accounting Research*, 32(3), 1285-1318.
- Garfinkel, J.A., & Sokobin, J. (2006). Volume, opinion divergence, and returns: A study of post-earnings announcement drift. *Journal of Accounting Research*, 44(1), 85-112.
- Geiger, M.A., Raghunandan, K., & Rama, D.V. (2005). Recent changes in the association between bankruptcies and prior audit opinions. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 24(1), 21-35.

- Gimbar, C., Hansen, B., & Ozlanski, M.E. (2016). Early evidence on the effects of critical audit matters on auditor liability. *Current Issues in Auditing*, 10(1), A24-A33.
- Gold, A., Heilmann, M., Pott, C., & Rematzki, J. (2020). Do key audit matters impact financial reporting behavior?. *International Journal of Auditing*, 24(2), 232-244.
- Hamdan, A., Sameh, A., & Reyed, R. (2013). The impact of audit committee characteristics on the firm performance: Evidence from Jordan. *International Management Review*, 9(1), 32-42.
- Hardies, K., Breesch, D., & Branson, J. (2016). Do (fe) male auditors impair audit quality? Evidence from going-concern opinions. *European Accounting Review*, 25(1), 7-34.
- Hossain, S., Chapple, L., & Monroe, G.S. (2018). Does auditor gender affect issuing going-concern decisions for financially distressed clients? *Accounting & Finance*, 58(4), 1027-1061.
- Hussainey, K. (2009). The impact of audit quality on earnings predictability. *Managerial Auditing Journal*, 24(4), 340-351.
- Kanno, M. (2021). Assessing the impact of COVID-19 on major industries in Japan: A dynamic conditional correlation approach. *Research in International Business and Finance*, 58, 101488.
- Kanok-on, K.K., Moonmuan, & Malee, J. (2021). The relationship of key audit matters in an auditor's report and earnings quality of listed companies in the Stock Exchange of Thailand in the SET100 Index. *Journal of Accountancy and Management*, 13(3), 137-153. (In Thai)
- Khan, M., & Watts, R.L. (2009). Estimation and empirical properties of a firm-year measure of accounting conservatism. *Journal of accounting and Economics*, 48(2-3), 132-150.
- Khanthavit, A. (2020). World and national stock market reactions to COVID-19. *ABAC Journal*, 40(2), 1-20.
- Kitiwong, W., & Sarapaivanich, N. (2020). Consequences of the implementation of expanded audit reports with key audit matters (KAMs) on audit quality. *Managerial Auditing Journal*, 35(8), 1095-1119.
- Komutputipong, N. (2014). Earnings quality measurement for security analysis. *Chulalongkorn Business Review*, 36(139), 1-18. (In Thai)
- Lee, C.-C., Wang, C.-W., & Pan, C.-M. (2022). Do financial inclusion and R&D matter? Exploring the effect of uncertainty on economic performance. *Applied Economics*, 54(3), 307-325.
- Lennox, C.S., & Kausar, A. (2017). Estimation risk and auditor conservatism. *Review of Accounting Studies*, 22(1), 185-216.
- Lennox, C.S., Schmidt, J.J., & Thompson, A.M. (2023). Why are expanded audit reports not informative to investors? Evidence from the United Kingdom. *Review of Accounting Studies*, 28(2), 497-532.
- Limaporn, S., Suttipun, M., Binarvang, K., Yebmae, C., Chamradlaph, P., & Eukuntorn, S. (2019). The relationship between key audit matters (KAM) disclosure and stock price of SET

- 100 companies from the Stock Exchange of Thailand. *Journal of Accountancy and Management*, 11(3), 40-53. (In Thai)
- Liu, H., Wang, Y., He, D., & Wang, C. (2020). Short term response of Chinese stock markets to the outbreak of COVID-19. *Applied Economics*, 52(53), 5859-5872.
- Lu, T., & Sapra, H. (2009). Auditor conservatism and investment efficiency. *The Accounting Review*, 84(6), 1933-1958.
- Myers, L.A., Shipman, J.E., Swanquist, Q.T., & Whited, R.L. (2018). Measuring the market response to going concern modifications: The importance of disclosure timing. *Review of Accounting Studies*, 23, 1512-1542.
- Mora, A., & Walker, M. (2015). The implications of research on accounting conservatism for accounting standard setting. *Accounting and Business Research*, 45(5), 620-650.
- Niskanen, J., Karjalainen, J., Niskanen, M., & Karjalainen, J. (2011). Auditor gender and corporate earnings management behavior in private Finnish firms. *Managerial Auditing Journal*, 26(9), 778-793.
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2021). *Office of the National Economic and Social Development Council*. Retrieved May 30, 2022, from https://www.nesdc.go.th/download/article/article_20210215145320.pdf
- O'Donnell, E., & Johnson, E. N. (2001). The effects of auditor gender and task complexity on information processing efficiency. *International Journal of Auditing*, 5(2), 91-105.
- Panyagometh, K. (2020). The effects of pandemic event on the stock exchange of Thailand. *Economies*, 8(4), 90. (In Thai)
- Pongphanich, T., Ngamjan, P., Ngamvilaikorn, K., Phutornkotara, K., Supapattarapohn, B., Pasopa, P., & Insa-ad, T. (2022). The effects of coronavirus pandemic on 8 industry group incides in The Stock Exchange of Thailand. *Journal of Liberal Arts and Management Science Kasetsart University*, 9(2), 130-142. (In Thai)
- Pope, P.F., & Walker, M. (1999). International differences in the timeliness, conservatism, and classification of earnings. *Journal of Accounting Research*, 37, 53-87.
- Ramelli, S., & Wagner, A.F. (2020). Feverish stock price reactions to COVID-19. *The Review of Corporate Finance Studies*, 9(3), 622-655.
- Reid, L.C., Carcello, J.V., Li, C., & Neal, T.L. (2016). Impact of auditor and audit committee report changes on audit quality and costs: Evidence from the United Kingdom. Available at SSRN: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm>.
- Sayed, O.A., & Eledum, H. (2023). The short run response of Saudi Arabia stock market to the outbreak of COVID 19 pandemic: An event study methodology. *International Journal of Finance & Economics*, 28(3), 2367-2381.
- Shear, F., Ashraf, B.N., & Sadaqat, M. (2020). Are investors' attention and uncertainty aversion the risk factors for stock markets? International evidence from the COVID-19 crisis. *Risks*, 9(1), 2.

- Sirois, L., Bedard, J., & Bera, P. (2018). The informational value of key audit matters in the auditor's report: evidence from an eye-tracking study. *Accounting Horizons*, 32(2), 141-162.
- Srijunpetch, S. (2017). Key audit matters in an auditor's report and response of the Stock Exchange of Thailand. *Journal of Accounting Profession*, 13(38), 22-37. (In Thai)
- Suttipun, M. (2022). External auditor and KAMs reporting in alternative capital market of Thailand. *Meditari Accountancy Research*, 30(1), 74-93. (In Thai)
- Tangruenrat, C. (2017). New auditor's report: the 1st-year experiences. *Journal of Accounting Profession*, 13(38), 5-21. (In Thai)
- Watts, R.L. (2003). Conservatism in accounting part I: Explanations and implications. *Accounting Horizons*, 17(3), 207-221.
- Wei, Y., Fargher, N., & Carson, E. (2017). Benefits and costs of the enhanced auditor's report: Early evidence from Australia. *Contemporary Accounting Research*, 32(1), 308-335.
- Xu, Y., Carson, E., Fargher, N., & Jiang, L. (2013). Responses by Australian auditors to the global financial crisis. *Accounting & Finance*, 53(1), 301-338.
- Yamkamang, T., Petchchedchoo, P., Kumsuprom, S., & Panmanee, P. (2022). Factors influence disclosures of key audit matters and their influence on audit fees and cumulative abnormal return companies listed on the Market for Alternative Investment (mai). *Journal of Management and Development Ubon Ratchathani Rajabhat University*, 9(1), 123-139. (In Thai)